

Onderwerp: Vogelgriep onder wilde vogels vraagt gecoördineerde aanpak door overheid om risico's voor natuur, landbouw en volksgezondheid te beperken

Datum: 4 oktober 2022

Geachte Kamerleden,

De vogelgriep is een bedreiging voor dieren in de natuur en pluimveehouderij, en een risico voor de volksgezondheid. In het verleden was er vooral in de winter sterfte onder vogels, maar nu ook in de zomer. Dit jaar gaan we gebukt onder een bijzonder zware golf van de vogelgriep. Diverse soorten wilde vogels worden hard geraakt, met massale sterfte onder broedvogels tot gevolg. Daarnaast zijn er sinds oktober vorig jaar al meer dan 4 miljoen dieren op pluimveebedrijven geruimd. Onder wilde vogels in binnen- en buitenland vielen er dit jaar vele duizenden slachtoffers. Zo is op Texel een broedkolonie van 3.300 grote sterns volledig weggevaagd, is in het Voorsterbos een jonge zeearend bezweken als gevolg van de vogelgriep, lagen er duizenden dode vogels op de Zeeuwse stranden te midden van badgasten en zijn in het Zeeuwse Waterdunen, de grootste broedkolonie van grote sterns, honderden vogels overleden.

Terreinbeheerders, dierenambulances en wildbeschermers worden, ondanks herhaalde hulpverzoeken, nu vaak aan hun lot overgelaten om de vogelgriep te bestrijden met onacceptabel grote risico's voor wilde vogelpopulaties, dieren in de veehouderij en volksgezondheid tot gevolg. Natuurmonumenten, Vogelbescherming Nederland, Dierenbescherming, LandschappenNL en Stichting DierenLot vragen de Rijksoverheid om regie te nemen bij de intensieve monitoring van de verspreiding van het virus onder wilde vogels.

Concreet pleiten wij op korte termijn voor de volgende maatregelen om natuur, landbouw en volksgezondheid in de toekomst te beschermen:

1. Rijksoverheid als crisiscoördinator;
2. Nationale voorlichtingscampagne met centraal telefoonnummer;
3. Landelijke monitoring van besmette wilde vogels;
4. Bijstand bij het opruimen van zieke en dode vogels;

Daarnaast zijn de volgende langetermijnoplossingen nodig:

5. Robuuste natuur en verminderen overige drukfactoren;
6. Risicofactoren in de pluimveehouderij verminderen.

Overheid geeft vaak niet thuis bij aanpak vogelgriep, samenleving loopt onnodig risico

De vogelgriep is nu het hele jaar door aanwezig. Dit betekent dat in het broedseizoen hele kolonies vogels geraakt kunnen worden en dat er daardoor vele duizenden slachtoffers te betreuren zijn. Dit raakt kwetsbare populaties van veelal bedreigde soorten – zoals grote stern - die na jarenlang zorgvuldig beheer weer enigszins op peil waren. Het hoge aantal besmettelijke vogels kan leiden tot overdracht naar andere vogels, dieren en mensen. De wilde vogels kunnen ook pluimvee besmetten waardoor een geheel bedrijf geruimd moet worden.

Het op verantwoorde wijze opruimen van dode vogels verdient prioriteit omdat het een effectieve wijze lijkt om verdere verspreiding tegen te gaan en daarmee onnodig lijden van dieren in het wild en

de pluimveehouderij voorkomt. Tot grote frustratie van natuur- en dierenbeschermingsorganisaties geven overheden echter vaak niet thuis. Dit terwijl volgens artikel 62, lid 3 van Verordening (EU) 2020/687 bij kadavers van wilde dieren waarvan wordt vermoed dat zij met de desbetreffende ziekte van categorie A besmet zijn, de bevoegde autoriteit ervoor moet zorgen dat de volledige kadavers worden verwijderd. In de huidige situatie is er onduidelijkheid over verantwoordelijkheden van diverse ministeries, provincies, gemeenten, veiligheidsregio's en de NVWA. Deze onduidelijkheid leidt tot een gebrek aan regie en verantwoordelijkheidsgevoel en tot onacceptabele risico's voor de samenleving.

Het gevolg is ook dat terreinbeheerders en dierenhulporganisaties nu zelf verantwoordelijk zijn voor de aanschaf van beschermende materialen en het voorlichten van medewerkers over het veilig opruimen van dode vogels. Na het opruimen van soms wel duizenden vogels worden ze vervolgens van het kastje naar de muur gestuurd om de kadavers te laten vernietigen. Voor kleinere of particuliere terreinbeheerders is het verantwoord omgaan met zieke of dode vogels een grote opgave vanwege de geringe menskracht en kennislacunes. Zo voelde Rijkswaterstaat zich in het Zwarte Meer wel verantwoordelijk, maar is niet tot ruimen over gegaan omdat de interne protocollen onduidelijk waren en gaf een Brabantse gemeente zelfs aan dat dode vogels in het gemeentebos begraven moesten worden met alle risico's van dien. Een positieve uitzondering is de Veiligheidsregio Fryslân die wel de regie pakt en ondersteunt met publieksvoorlichting, monitoring en het opruimen.

Dierenhulpverleners lopen eveneens tegen onduidelijkheden aan en van ondersteunend budget voor het ophalen van de dieren is geen sprake. In veel gemeenten worden dierenambulances, die afhankelijk zijn van vrijwilligers, overspoeld met verzoeken om dode vogels op te ruimen of zieke vogels te behandelen of euthanaseren. Dit belemmert hen bij andere werkzaamheden. Bovendien moet het afvoeren van zieke of dode vogels op verantwoorde wijze plaatsvinden; anders vormt dit een risico voor andere dieren of de vrijwilligers zelf. Niet alle dierenambulance-organisaties zijn echter in staat om dit op een verantwoorde wijze te doen. De vraag is ook hoe wenselijk dit is – moet dit gespecialiseerde werk worden uitgevoerd door vrijwilligersorganisaties zonder formele hulpverleningsstatus? In het geval van nog levende vogels is er veel onduidelijkheid over waar deze terecht kunnen, en onder welke voorwaarden zij eventueel op een verantwoorde manier kunnen worden opgevangen. Tot slot weten veel passanten die zieke of dode vogels vinden niet wat zij moeten doen. Zij zijn niet bekend met de risico's wanneer zij, of hun huisdieren, de vogels aanraken en hebben vaak geen idee welke instantie zij moeten bellen om dode of zieke vogels op te laten halen.

Vereiste aanpak op korte termijn

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is bezig met een leidraad om inzicht te geven in rollen en verantwoordelijkheden rondom het verantwoord opruimen van dode en behandelen of uit het lijden verlossen van zieke vogels. Wij vinden dat deze leidraad alleen niet voldoende is om deze crisis te boven te komen en daarom is meer regie vanuit de Rijksoverheid vereist.

Binnen een half jaar zijn de volgende acties vereist:

1. **Rijksoverheid als coördinator:** Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit moet samen met het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport een coördinerende rol op zich nemen en er voor zorgen dat er een nationale voorlichtingscampagne (zie 2.) komt en dat alle overheden en bevoegde gezagen hun verantwoordelijkheid nemen bij het bestrijden van de vogelgriep. Indien een overheid of bevoegd gezag hierbij verzaakt dan moet de Rijksoverheid daarin bemiddelen of optreden. Het Rijk moet daarnaast een team

oprichten met vertegenwoordigers van betrokken decentrale overheden en bevoegde gezagen om periodiek de aanpak van vogelgriep te bespreken.

2. **Nationale voorlichtingscampagne met centraal telefoonnummer:** Er is veel onbekendheid over de vogelgriep. Kleinere terreinbeheerders, vrijwilligers, gemeenten en passanten zijn onbekend met de risico's van de vogelgriep en wat te doen als ze een zieke of dode vogel aantreffen. Er is daarom een nationale voorlichtingscampagne nodig voor het algemene publiek, kleinere terreinbeheerders en dierenambulances. Er moet daarnaast een centraal telefoonnummer komen waar passanten dode of zieke vogels kunnen melden, maar ook waar organisaties en overheden terecht kunnen bij vragen over de vogelgriep.
3. **Landelijke monitoring:** De Veiligheidsregio Fryslân is samen met alle partners effectief de uitbraak van de vogelgriep gaan monitoren. Dit geeft inzicht in de omvang van de uitbraak en geeft sturingsinformatie om verdere verspreiding te voorkomen en risico's voor natuur, volksgezondheid en veehouderij verder te beperken. Deze regionale monitoring middels een app moet landelijk opgeschaald worden. Vanwege de internationale vogeltrek moet deze informatie ook gedeeld worden met internationale vogelbeschermingsorganisaties en andere landen.
4. **Bijstand bij het opvangen en opruimen van dode vogels en het helpen van zieke vogels:** Grotere terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten, maar ook verschillende dierenhulporganisaties, hebben de kennis en menskracht in huis om dode vogels op een verantwoorde wijze op te ruimen. Voor de grotere terreinbeheerders en dierenhulporganisaties is daarom vooral financiële bijstand vereist voor de aanschaf van beschermende materialen, de opruimwerkzaamheden en tot slot een actueel overzicht met een netwerk van locaties waar kadavers kosteloos kunnen worden afgeleverd voor vernietiging. Vanuit het Diergezondheidsfonds is het nu alleen mogelijk om pluimveebedrijven te compenseren bij een ruiming, maar het is nog niet mogelijk dit ook te doen voor het opruimen of behandelen van wilde vogels. Voor kleinere of particuliere terreinbeheerders en gemeenten is bijstand vereist door een organisatie, zoals de NVWA, die kan helpen met het opruimen en vernietigen van zieke of dode vogels. Dierenambulance-organisaties hebben geen formele status in deze aanpak, en verschillen in hoe goed ze hiervoor zijn uitgerust. Voor het opvangen van zieke vogels is behoefte aan duidelijke richtlijnen, evenals goede afspraken met dierenartsen m.b.t. het euthanaseren van zieke vogels.

Vogelgriep vereist ook een effectieve aanpak voor de lange termijn

Het opruimen van dode vogels is een maatregel om de schadelijke effecten van de vogelgriep te beperken, maar is geen structurele oplossing. Daarom zijn voor de veehouderij en natuur de volgende maatregelen vereist om kwetsbare vogelpopulaties te beschermen en toekomstige risico's voor dier en mens te verkleinen.

1. **Robuuste natuur als oplossing:** Vogelgriep is, naast bijvoorbeeld habitatverlies door menselijke ingrepen en klimaatverandering, nog een extra drukfactor die kwetsbare vogelpopulaties bedreigt. Om de invloed van drukfactoren te beperken en vogelpopulaties te beschermen is robuuste natuur vereist. Dat betekent voldoende broedplekken, zodat vogels kunnen uitwijken wanneer een gebied getroffen is door de vogelgriep. Bij de realisatie van nieuwe natuur in het kader van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) dient hier expliciet rekening mee gehouden te worden. Het betekent ook andere bedreigingen en drukfactoren minimaliseren zoals gedaan wordt in het kader van het NPLG en de aanstaande landbouwtransitie.

- 2. Risicofactoren in de pluimveehouderij verminderen:** De hoogpathogene varianten van de vogelgriep vinden vrijwel altijd hun oorsprong in de intensieve pluimveehouderij. Het vaccineren van pluimvee, het verlagen van de bedrijfsdichtheid, het verkleinen van het aantal dieren per bedrijf en tot slot het verplaatsen van bedrijven uit risicogebieden met veel kwetsbare wilde vogels zijn effectieve maatregelen om risico's binnen de veehouderij en voor de natuur te beperken. In het NPLG is geld beschikbaar voor het aankopen, verplaatsen en verduurzamen van bedrijven. We vragen expliciet om het beperken van zoönosen, zoals de vogelgriep, mee te nemen in de uitwerking van de gebiedsplannen. Daarnaast pleiten we voor extra middelen voor meer onderzoek naar vaccinaties voor pluimvee.

Wij vragen u om het Commissiedebat Zoönosen en Dierziekten aan te grijpen om de ministers van LNV en VWS voortvarend aan de slag te laten gaan met een effectieve aanpak van de vogelgriep.

Wij zijn uiteraard beschikbaar voor uw vragen.

Met vriendelijke groet namens,

- Natuurmonumenten
- Vogelbescherming Nederland
- LandschappenNL
- Dierenbescherming
- Stichting DierenLot

Contactpersoon: Tom Kunzler via t.kunzler@natuurmonumenten.nl of 06 237 59 257